

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΚΥΚΚΟΥ

Τοποθεσία

Το Μοναστήρι της Παναγίας του Κύκκου βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της οροσειράς του Τρόοδους, σε υψόμετρο 1200 περίπου μέτρων, ανάμεσα σε πλούσια βλάστηση θάμνων και δένδρων. Το πλήρες όνομα του είναι «Ιερό Βασιλικό και Σταυροπηγιακό μοναστήρι της Παναγίας του Κύκκου» και είναι γνωστό ανάμεσα στο λαό με την ονομασία «Βασιλομονάστηρο». Ονομάζεται Βασιλικό γιατί ιδρύθηκε με προσωπική οικονομική συμβολή του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Αλεξίου Κομνηνού (1080-1118 μ.Χ.). Καλείται ακόμη Σταυροπηγιακό γιατί στο θεμέλιο λίθο του τοποθετήθηκε Σταυρός, γεγονός που στη διοικητική γλώσσα της Εκκλησίας της Κύπρου σημαίνει ότι το μοναστήρι αυτοδιοικείται μέσα στα πλαίσια βέβαια του συνόλου της Εκκλησίας της Κύπρου. Το όνομα Κύκκος δεν είναι γνωστό από πού προήλθε. Σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη οφείλεται σε ένα αυτοφυόμενο στην περιοχή θάμνο που ονομάζεται και κόκκος. Η παράδοση σχετίζει την ονομασία Κύκκος με το λάληλα ενός πουλιού «κικ-κό» που τριγυρούσε κατά τα Βυζαντινά χρόνια στα βουνά της περιοχής και προανάγγελλε την ίδρυση του Μοναστηριού με τους στίχους:

Κύκκου-Κύκκου το βουνί
μοναστήρι θα γενεί
μια χρυσή Κυρά θα μπει
και ποτέ της δεν θα βγει.

Η παράδοση για την ίδρυση της Μονής

Στα παλαιότερα χρόνια τα δάση του

Κωστής Κοκκινόφτας

Τρόοδους ήταν πολύ πιο πυκνά από ότι σήμερα και γεμάτα με αγρινά και άγριο κυνήγι. Κάποτε λοιπόν, σύμφωνα με την παράδοση, στα 1100 μ.Χ. περίπου, ο Βυζαντινός διοικητής της Κύπρου άρχοντας Μανουήλ Βουτομίτης πηγαίνοντας για κυνήγι χάθηκε στην περιοχή όπου σήμερα βρίσκεται το μοναστήρι του Κύκκου. Αφού περιπλανήθηκε αρκετά συνάντησε ένα γέρο ερημίτη, τον Ησαΐα, προς τον οποίο συμπεριφέρθηκε πολύ άσχημα. Αργότερα όμως όταν αρρώστησε έστειλε τους υπηρέτες του και έφεραν τον Ησαΐα από τον οποίο ζήτησε συγγνώμη και «ώ του θαύματος» έγινε καλά. Ο γέρος ερημίτης ζήτησε τότε τη βοήθεια του Βουτομίτη ώστε να μεταφερθεί στην Κύπρο από το Αυτοκρατορικό Παλάτι της Κωνσταντινούπολης όπου φυλασσόταν η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας. Μαζί μετέβησαν στην «βασιλίτσα των πόλεων» και αφού ο Ησαΐας προσευχήθηκε και θεραπεύτηκε η άρρωστη κόρη του βασιλιά πήραν την εικόνα και την μετέφεραν στην Κύπρο. Ο βασιλιάς παράλληλα έδωσε και όσα χρήματα χρειάζονταν για να κτιστεί το μοναστήρι του Κύκκου και να τοποθετηθεί σ' αυτό η Αγία Εικόνα.

Η Αγία Εικόνα

Σύμφωνα με την παράδοση η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας του Κύκκου είναι μια από τις τρεις εικόνες της Θεοτόκου που έχουν ζωγραφισθεί από τον Ευαγγελιστή Λουκά. Η εικόνα μετά από πολλές περιπέτειες είχε καταλήξει στην

Κωνσταντινούπολη και από εκεί τελικά στο μοναστήρι του Κύκκου που κτίστηκε για χάρη της. Η εικόνα επικαλύφθηκε με αργυρή και επίχρυση πλάκα το 1576, ενώ νέα επικάλυψη της έγινε το 1795. Είναι γνωστή και ως Παναγία Ελεούσα, αφού είναι πηγή ελέους, και χαίρει πανορθόδοξης φήμης. Αρκετές εικόνες όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες ορθόδοξες χώρες όπως στη Ρωσία, στη Βουλγαρία, στη Γεωργία, στην Αιθιοπία, στην Αίγυπτο και αλλού είναι αφιερωμένες στην Παναγία του Κύκκου. Το φαινόμενο αυτό αποδίδεται στη δυναμική των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των Ορθόδοξων λαών δείγμα και αυτό της καθολικότητας της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Η εικόνα είναι καλυμμένη με σκέπη και το πρόσωπό της δεν αποκαλύπτεται ποτέ, είτε γιατί έτσι το θέλησε ο Αυτοκράτορας Αλέξιος Κομνηνός, είτε για να εμπνέει περισσότερο σεβασμό. Σύμφωνα με την παράδοση, την οποία αναφέρει ο Ρώσος μοναχός Βασίλειος Μπάρσκι, οι μοναχοί αποκάλυπταν το πρόσωπο της εικόνας μόνο στην περίπτωση ανομβρίας και μετέφεραν την εικόνα στη γειτονική κορφή που ονομάζεται «Θρονί» και τελούσαν σχετική παράκληση. Την Παναγία του Κύκκου τιμούσαν και τιμούν όχι μόνο οι Χριστιανοί της Κύπρου αλλά και οι Ορθόδοξοι πολλών άλλων περιοχών που συνήθιζαν να συνδιάζουν το προσκύνημα τους στους Αγίους Τόπους με μια επίσκεψη στο ξακουστό μοναστήρι.

Η ιστορία της Μονής

Το Μοναστήρι του Κύκκου γνώρισε στη μακραίωνη ιστορία του περιόδους πλούτου και μεγάλης ακμής αλλά και έζησε εποχές πολύ δύσκολες. Πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία της Μονής

μας δίνουν διάφοροι περιηγητές που την επισκέφθηκαν ειδικά κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Ο Paul Ricaut το 1678 αναφέρει ότι σ' αυτό ζούσαν 200 μοναχοί ενώ ο Ολλανδός Cornelis van Bruyn το 1683 δίνει τον υπερβολικό αριθμό 400. Ένας άλλος περιηγητής ο Richard Pococke αναφέρει ότι το 1738 στο μοναστήρι ζούσαν 70 μοναχοί ενώ ο Alexander Drummond το 1745 δίνει τον αριθμό 60. Σημαντικές είναι οι πληροφορίες που μας δίνει ο Άγγλος William Turner το 1815 που αναφέρει ότι στο κεντρικό μοναστήρι ζούσαν 60 μοναχοί από τους 200 που είχε η αδελφότητα. Οι υπόλοιποι υπηρετούσαν σε διάφορα μετόχια τόσο στην Κύπρο όσο και μακριά από αυτή, όπως στον Αρχάγγελο στη Λακατάμια, στον Άγιο Προκόπιο στη Λευκωσία, στην Αυλώνα, στο Ξηροπόταμο στην Πεντάγια, στον Μπάρατζη στη Λευκωσία, στην Τσακκίστρα, στην Αγία Μονή, στον Σίντη, στο χωριό Πολέμι και αλλού. Από τα μετόχια που είχε το μοναστήρι εκτός Κύπρου ιδιαίτερα σημαντικά ήταν αυτά της Κωνσταντινουπόλεως, της Αιτάλειας, της Προύσσας, της Σμύρνης και της Γεωργίας.

Στο ίδιο οικοδόμημα του μοναστηριού βρίσκεται αποτυπωμένη και η ιστορία του. Το Μοναστήρι όπως είναι σήμερα έχει ετερόκλητη αρχιτεκτονική που ολοκληρώθηκε σύμφωνα με τις ανάγκες του αλλά και με τις εκάστοτε οικονομικές δυνατότητες. Κτισμένο χωρίς ενιαίο σχέδιο με πολλά από τα κτίρια του να ανάγονται σε διαφορετικές εποχές, καταστράφηκε τέσσερις φορές από πυρκαγιές το 1365, 1541, 1751 και 1813. Κέντρο βέβαια της Μονής είναι ο ναός που είναι τρίκλιτος, ρυθμού βασιλικής μετά τρούλλου. Το κωδωνοστάσι κτίστηκε το 1882 αφού κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας δεν επιτρεπόταν η χρήση

καμπάνας στις Εκκλησίες. Η μεγαλύτερη από τις 6 καμπάνες που έχει είναι Ρωσικής κατασκευής και ζυγίζει 1280 κιλά. Σύμφωνα δε με τις αφηγήσεις των παλαιότερων, χρειάστηκε ένας μήνας για να μεταφερθεί από την παραλία στη Μονή, λόγω του βάρους της αλλά και λόγω της ανυπαρξίας δρόμων και μεταφορικών μέσων.

Το Μοναστήρι πανηγυρίζει τις μεγάλες Θεομητορικές γιορτές της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στις 15 Αυγούστου και της Γεννήσεως στις 8 Σεπτεμβρίου. Χιλιάδες προσκυνητές προσέρχονται τότε στην ιστορική Μονη και συμμετέχουν στον μεγάλο εορτασμό. Πρέπει να σημειωθεί ότι στην περιοχή του Μοναστηριού τα τελευταία χρόνια έχουν ανεγερθεί νέοι ξενώνες και άλλα κτίρια που κάνουν πιο άνετη την διαμονή των προσκυνητών. Οι επισκέπτες μπορούν επίσης να θαυμάσουν μερικά από τα κειμήλια που υπάρχουν στη Μονή και τα οποία εκτίθενται σε μικρό μουσείο που λειτουργεί στο κεντρικό κτίριο. Τα περισσότερα, όπως Ευαγγέλια, Δισκοπότηρα, λειψανοθήκες, αρχιερατικά άμφια και μίτρες είναι μοναδικής κυπριακής και ρωσικής τέχνης.

Η Εθνική προσφορά του Μοναστηριού

Το ιστορικό Μοναστήρι της Παναγίας του Κύκκου, το οποίο ως σημειωθεί ακολουθεί το ιδιόρυθμο μοναστηριακό πρότυπο στα 900 τόσα χρόνια της ζωής του, υπήρξε το πνευματικό κέντρο για τον Ελληνισμό του νησιού, ο προασπιστής της Ορθοδοξίας τουπίστης και ο υπέρμαχος των εθνικών αγώνων. Η μεγάλη του εθνική δράση σε συνδυασμό με την κοινωνική και εκπαιδευτική του προσφορά συνετέλεσε ώστε να καταξιωθεί στη συνείδηση του λαού ως το κατ' εξοχήν προπύργιο των

αγώνων του. Την ίδια συμμετοχή είχαν και πολλοί Κυκκώτες μοναχοί που μετά από πολύχρονη παρουσία στο ιστορικό μοναστήρι διεδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ιστορική πορεία του Ελληνισμού. Είναι χαρακτηριστικό το πολύπλευρο εθνικό και πνευματικό έργο του Αρχιεπισκόπου Αγκύρας Σεραφεϊμ Πισσιδίου, ο οποίος κατά τα μέσα του 18ου αιώνα μετέφρασε στα Καραμανλίδικα και εξέδωσε στη Βενετία πολλά βιβλία θρησκευτικού περιεχομένου προς στήριξη της εθνικής συνείδησης των Τουρκοφώνων Ελλήνων της Καππαδοκίας. Την ίδια σημαντική συμμετοχή είχαν και ο Μητροπολίτης Λοκρίδος Αγαθάγγελος Μυριανθούσης (1780-1852) που έλαβε μέρος στην Ελληνική Επανάσταση του 1821, ο Μητροπολίτης Μεσημβρίας Χαρίτων Ευκλείδης (1836-1906) που αγωνίστηκε για τη διάσωση του Ελληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας, ο μετέπειτα Μητροπολίτης Μαρεώτιδος Διονύσιος Κυκκώτης (1887-1942) που υπήρξε ο σημαιοφόρος της εξέγερσης των Οκτωβριανών το 1931 καθώς και πολλοί άλλοι. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η θυσία του Εθνομάρτυρα ηγούμενου της Μονής Ιωσήφ που τον Ιούλιο του 1821 μαζί με τον Αρχιεπίσκοπο Κυπριανό και πολλούς άλλους κληρικούς και λαϊκούς βρήκε μαρτυρικό θάνατο. Εξίσου σημαντική ήταν και η συμμετοχή 12 μοναχών της Μονής στον άτυχο Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 όπως και άλλων 7 στους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-13. Αξιόλογη ήταν επίσης η δράση του Μοναστηριού κατά την περίοδο του Εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. (1955-59). Υπήρξε από τους σημαντικότερους χρηματοδότες του αγώνα και τροφοδοτούσε για μεγάλο χρονικό διάστημα τόσο τους αγωνιστές όσο και τον ίδιο τον Γεώργιο Γρίβα Διγενή όταν

διέμεναν στην περιοχή. Για το λόγο αυτό οι Άγγλοι έκλεισαν τη Μονή για το κοινό τον Ιούλιο του 1956 με τη δικαιολογία πως: «... η κυβέρνηση είναι πέραν πάσης αμφιβολίας πεπεισμένη ότι η Μονή ήτο κύριος συνεπικουρος της Ε.Ο.Κ.Α.». Παράλληλα συνέλαβαν για ανάκριση αρκετούς πατέρες, δύο δε από αυτούς τον Διονύσιο και τον Μακάριο τους ενέκλεισαν στις φυλακές. Το Μοναστήρι παρέμεινε απρόσιτο για τους επισκέπτες μέχρι τον Μάρτιο του 1959 και σε αυτό έδρευε μόνιμα όλο αυτό το διάστημα Αγγλικός στρατός. Πρέπει ακόμη να αναφερθεί ότι από την αδελφότητα της Μονής προέρχεται ένας μεγάλος αριθμός Ιεραρχών που ανήλθαν στον Αρχιεπισκοπικό και στους Μητροπολιτικούς Θρόνους του νησιού. Αναφέρονται ανάμεσα σ' άλλους ο Αρχιεπίσκοπος Νικηφόρος (1641-74), οι Μητροπολίτες Κερύνειας Χαράλαμπος (1824-44), Κυπριανός 1948-73) και Γρηγόριος (1974-94ως σήμερα), ο Μητροπολίτης Πάφου Επιφάνιος (1890-99) και οι δύο τελευταίοι Αρχιεπίσκοποι Κύπρου Μακάριος ο Γ' (1950-77) και Χρυσόστομος ο Α' που η προσφορά τους προς τον τόπο καταδεικνύει και τον πολύ αξιόλογο ρόλο του ίδιου του μοναστηριού στη ζωή της Κύπρου.

Η πνευματική προσφορά της Μονής

Η Ιερά Μονή Κύκκου έχει καταξιωθεί στη συνείδηση του λαού ως ένα από τα σπουδαιότερα κέντρα Ελληνικών Γραμμάτων του τόπου. Στην ίδια τη Μονή λειτούργησε σχολείο απο τον 18ο αιώνα, το μοναδικό στην περιοχή, σε μια περίοδο που ελάχιστα σχολεία λειτουργούσαν στο νησί. Σ' αυτό μορφώνονταν κυρίως οι νεαροί δόκιμοι του μοναστηριού, αλλά και άλλοι νέοι που στη συνέχεια μετέβαιναν

στα χωριά τους και είτε ιερώνονταν είτε εξασκούσαν το επάγγελμα του δασκάλου.

Η παρουσία μάλιστα στη Μονή και στη Σχολή για κάποιο διάστημα του δασκάλου του Γένους Εφραίμ του Αθηναίου υπήρξε καθοριστική για την πνευματική κίνηση που αναπτύχθηκε γύρω από αυτή. Πολύ αργότερα αρκετοί ιεράρχες που ήταν συνδεδεμένοι με τη Μονή όπως ο Μητροπολίτης Πέτρας Μελέτιος Ματτέος (1780-1867) από τους ιδρυτές στα 1855 της περίφημης Θεολογικής Σχολής του Σταυρού, καθώς και ο Μητροπολίτης Κερύνειας Μελέτιος Μυριανθέας (1818-1889) από τους μεγάλους ευεργέτες των Εκπαιδευτηρίων της Λευκωσίας πρόσφεραν πολλά στην παιδεία του τόπου. Η Σχολή διέκοψε τη λειτουργία της στα 1821 λόγω των σφαγών που έγιναν τότε στο νησί από τους Τούρκους κατακτητές και λόγω των καταπιεστικών μέτρων που ακολούθησαν. Επαναλειτούργησε στα 1840 και αργότερα μετεξελίχθηκε σε τριτάξιο Ελληνικό Σχολείο από το οποίο αποφοίτησαν αρκετοί δόκιμοι που σπούδασαν στη συνέχεια με χορηγία της Μονής σε Πανεπιστήμια της Ελλάδας και του εξωτερικού και συνέβαλαν με το όλο έργο τους στη γενικότερη πνευματική προσφορά της Μονής προς τον τόπο.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η ίδια η Μονή μερίμνησε τόσο κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας όσο και κατά την Αγγλοκρατία στην ίδρυση σχολείων είτε χρηματοδοτώντας την ανέγερσή τους, είτε παραχωρώντας γη και συνδράμοντας οικονομικά την όλη προσπάθεια. Ακόμη, αρκετοί Κυκκώτες πατέρες ίδρυσαν με δικά τους έξοδα σχολεία στις γενέτειρες τους όπως το 1833 ο μοναχός Σάββας στο Πολέμι, το 1917 ο ιερομόναχος Μακάριος (1856-1921) στην Τσακκίστρα, το 1919